

Gatuträd i Stockholm

Fallstudie av Sjöviksvägen och John Ericssonsgatan

Emma Sandelin

Kandidatarbete vid institutionen för stad och land i Uppsala, LA- avdelningen
EX0529 Kandidatarbete i landskapsarkitektur, 2010, 15hp på landskapsarkitekturprogrammet

© Emma Sandelin

Titel: Gatuträd i Stockholm. Fallstudie av Sjöviksvägen och John Ericssonsgatan

Nyckelord: gatuträd, stadsträd, Sjöviksvägen, John Ericssonsgatan, växtinventering, Stockholm.

Handledare: Tomas Lagerström, institutionen för stad och land

Examinator: Anna Tandre, institutionen för stad och land

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Introduktion

För de flesta människor är träd ett uppskattat inslag i stadsbilden. De ger staden ett mjukare intryck och låter oss uppleva årstidernas växlingar. Träden skapar rum i staden, ger dess invånare skugga och är karaktärsbildande. Stora resurser spenderas på plantering och skötsel av stadsträd, men resultatet blir inte alltid lyckat, vilket demonstrerats på exkursioner under utbildningen. Staden utgör ett tuff miljö för träden. I uppsatsen studeras olika exempel på hur gatuträd i Stockholm placeras och planteras och en diskussion förs kring hur prognosen för dessa träd ser ut.

För fallstudien valdes Sjöviksvägen, som ligger på Liljeholmskajen. Där har kärrek (*Quercus palustris*) planterats för sju år sedan. Som ett äldre exempel valdes John Ericssonsgatan på Kungsholmen, som kantas av 60 år gamla parklindar (*Tilia x europaea* 'Zwarte Linde').

Bild 1 och 2. Sjöviksvägen och John Ericssonsgatan.

I litteraturen finns många exempel på den positiva inverkan träd kan ha på en stadsmiljö. Om trädens olika behov uppfylls och träden får vara friska och växa, kan de förbättra mikroklimatet i staden. Trowbridge och Bassuk (2004, s. 4) skriver att trädens funktion inte bör ses som enbart estetisk, utan att träden även har en praktisk funktion. Temperaturerna i städer blir högre än i omkringliggande landskap på grund av att hårdgjorda ytor, avgaser och uppvärmda hus avger värme. Trädens transpiration hjälper till att sänka temperaturen och de kan även ge skugga och ett behagligare mikroklimat åt människor i staden. Lövfällande träd har den fördelen att ljuset tar sig ner till gatan på vintern då trädet tappat sina löv, vilket är en fördel i vår del av världen där vintrarna är mörka. Författarna identifierar de viktigaste behoven som måste uppfyllas för att träden ska trivas. Dessa krav innefattar både trädets ovanjordiska och underjordiska delar. Ovan mark krävs ljus och koldioxid för att fotosyntesen ska kunna genomföras och trädet ska kunna bilda den energi det behöver. Under mark behöver trädet ta upp vatten, som både ingår i fotosyntesen och som transporterar näring och energi i växten. Förutom vatten tar rötterna upp viktiga näringsämnen samt syre. Rotandningen är ofta den faktor som orsakar problem för träd i stadsmiljöer.

En promenad genom Stockholm visar ytterligare ett problem med träd i städer, nämligen att variationen i växtmaterial är väldigt begränsad. Sjöman och Lagerström (2007) skriver om problemen med sjukdomar som

drabbar olika arter. För närvarande är det främst almsjukan och askskottsjukan som påverkar trädbestånden men även sjukdomar som påverkar hästkastanj hotar våra trakter. En ensidig artanvändning kan leda till att många stora träd försvinner samtidigt och på kort tid om en sjukdom eller annan skadegörare slår till. Vidare påpekar Sjöman och Lagerström att ett varierat artbestånd är positivt även för människors upplevelse av stadsmiljöerna. De beskriver också de olika problem som träden stöter på under mark. Konsekvenserna av den störda mark som uppkommer i städerna då kablar och ledningar grävs ner blir att rötterna både skadas och reduceras. Skadorna leder till att trädet är mer mottagligt för svampangrepp. Flera faktorer är kopplade till trädens tillgång till vatten, som att de hårdgjorda ytorna värms upp och därmed torkar snabbare. En packad jord leder till att både ventilering och dränering försämras. Då man dränerar runt byggnaderna får man dessutom en lägre grundvattenyta, vilket gör det svårare för trädens rötter att nå vattnet. Markmaterialens värmeabsorberande förmåga gör även att jorden i de undre skikten blir varmare.

Eftersom löv och annat organiskt material städas bort och nedbrytningsprocesser går snabbare vid höga temperaturer kan träden få brist på näring, då det organiska materialet är bristfälligt och dessutom bryts ner snabbt. Marken i städerna har även oftare högre pH än marken på landsbygden. Järn och magnesium blir mindre lösligt och därmed mindre tillgängligt för träden. Dessa ämnen är kopplade till växters blomning och försvar. (Ericsson 2009, s.18) Orsaken till pH-höjningen är att byggmaterial vittrar snabbare när det utsätts för vägsalt samt luftföroreningar.

För att ge träden goda livsvillkor i stadsmiljöer krävs att jorden i plantering och markbyggnad möjliggör detta. I Stockholms stad har man gjort typritningar för skelettjordar för olika typer av planteringar. Dessa beskrivs i *Växtbäddar i Stockholms stad – en handbok* (Embrén et al. 2009 s.17-19). Embrén et al. (2009 s. 6, 38) anger utrymmesbristen i såväl marken för trädets rötter som i gatumiljön för trädkronan som det allvarligaste problemet. En skelettjord för träd i hårdgjorda miljöer byggs av ett skelett bestående av bergkross i storleken 100-150 mm. Bergkross läggs ut i flera lager, som vart och ett komprimeras, tills man når en tjocklek på minst 600 mm. Efter att själva skelettet byggts upp spolas växtjord ner, och även detta sker i omgångar för att jorden ska komma ner i profilen. I skriften rekommenderas även att långtidsverkande gödsel tillsätts med växtjorden. Slutligen läggs ett bärlager av makadam, som är av mindre storlek än bergkrossen, ovanpå. Detta ska ge möjlighet för luftning och samtidigt ge bärighet åt ytan. Björn Embrén¹, trädexpert på Trafikkontoret i Stockholms stad, berättar att erfarenheten av de tio år man använt sig av typritningen visar att denna fungerat väl. Problemen uppstår när ritningarna inte följs.

1 Björn Embrén, trädsspecialist på Trafikkontoret Stockholms stad, telefonsamtal 18 maj 2010.

Syfte

För att träden ska bidra till att skapa rumslighet åt gatan krävs kunskap om hur man bygger upp växtbäddar och omgivande mark. Syftet med uppsatsen är att studera exempel på hur villkoren för träd i gatumiljöer i Stockholm ser ut och undersöka några metoder som används för att förbättra dessa villkor. Studien ska svara på frågan hur marken byggs upp runt träd i hårdgjorda ytor i Stockholm, vilka metoder man använder och vad resultatet av detta blir i de utvalda fallen. I uppsatsen jämförs ett gatuavsnitt där träden vuxit sig stora och friska med ett gatuavsnitt med nyplanterade träd.

Avgränsningar

I uppsatsen behandlas två gatumiljöer i Stockholm, Sjöviksvägen och John Ericssonsgatan, samt de arter som är aktuella för dessa gator, käreck (*Quercus palustris*) och parklind (*Tilia x europaea* 'Zwarte Linde'). Inventering utfördes innan lövsprickning. Inga markprover gjordes.

Metod

De metoder som använts under arbetet är inventering och samtal. Sjöviksvägen och John Ericssonsgatan har undersökts och berörda personer har kontaktats för ytterligare information.

Inventering och samtal

De båda gatorna som studerades i fallstudien valdes genom samtal med min handledare Tomas Lagerström, genom studier av Eniros flygfototjänst (Eniros karttjänst u.å.) samt genom besök i områden som kunde vara relevanta. Som tidigare nämnts undersöktes Sjöviksvägen vid Liljeholmskajen och John Ericssonsgatan på Kungsholmen. Valet av områden grundar sig på att det finns stora likheter i hur omgivningen är utformad. Båda områden är byggda som slutna kvarter med innegårdar och butikslokaler längs gatan. Det är en hårdgjord miljö i båda fallen och husen runt gatorna är av ungefär samma höjd. Båda områdena har dessutom byggts på gammal industrimark, nära vatten.

De frågor som ställdes under inventeringen av gatumiljöerna och träden var hur träden placerats i förhållande till varandra, till gatan och till husens fasader. Vid inventeringen mättes trädens stamomfång en meter ovan marknivå, för att se om trädens tillväxt skiljde sig mellan träd på samma gata. Stamomfånget ger information om markförhållandena och om dessa skiljer sig åt eller om träden längs gatan har likartade förutsättningar under mark. Höjderna skattades för att ytterligare skapa en bild av trädens utveckling. En visuell bedömning gjordes av trädens vitalitet, för att se om de växte bra. Eftersom inventeringen gjordes före lövsprickning studerades enbart förra årsskottets längd. Ju längre årsskott desto bättre är tillväxten hos trädet.

För att få ytterligare information om gatumiljöerna kontaktades

Stockholms stad. Samtal skedde med Björn Embrén, och de frågor som ställdes rörde skelettjordar och John Ericssonsgatan. Nivå Landskapsarkitekter kontaktades för information om Sjöviksvägen. De har arbetat med området Liljeholmskajen, bland annat projekteringen av Sjöviksvägen.

Resultat

Resultatet av inventeringen och analys av de uppgifter som framkom presenteras nedan. Inventeringen kompletteras med gatusnitt och bilder.

Inventering av Sjöviksvägen

Sjöviksvägen är en nyanlagd gata i ett område där byggande fortfarande pågår. Området kallas för Liljeholmskajen och ligger i Årstadal i Stockholm. De flesta husen har butikslokaler i bottenplan och är byggda kring innegårdar. Utemiljöerna har ritats av Nivå Landskapsarkitekter. I Stadsbyggnadskontorets skrift *Liljeholmen. Årstadal, Liljeholmskajen, Årstaberg. Stadsutveckling – från industri till innerstad* (Signal, Schröder & Wickström 2004 s. 9) anges innerstaden som inspirationskälla för området, och gatunätet ska vara enkelt och lätt att orientera sig i. Stadsbyggnadskontoret definierar staden som komplexa flöden, samband och funktioner. Det ska finnas möjlighet till möten. Detta finns goda möjligheter att uppnå i området eftersom det ligger nära innerstaden och redan idag har ett väl utvecklat kollektivtrafknät. Platsen har goda naturliga förutsättningar med närheten till vattnet och kan bli en del av ”den multifunktionella staden”. Området ska erbjuda en blandning av boendeformer och butiker.

På båda sidor av Sjöviksgatan har kärrek (*Quercus palustris*) planterats. Träden har stått längs gatan sedan 2003. Dessa har valts ut av Nivå Landskapsarkitekter efter samtal med en underkonsult med kunskap inom området. Nivå Landskapsarkitekter sökte ett annorlunda stadsträd. Kärreken valdes eftersom den har ett fint lövverk och höstfärg.² Träden står med 9,4 meters avstånd från varandra. Mätning av stamomfånget ger en variation mellan 34,5-40 centimeter. En visuell vitalitetsbedömning utfördes för att se om träden växer tillfredsställande. Längden på årsskotten i trädens toppar ligger på 25-40 centimeter vilket tyder på god vitalitet.

2 Jonas Berglund, Nivå Landskapsarkitekter, e-mail den 19 maj 2010.

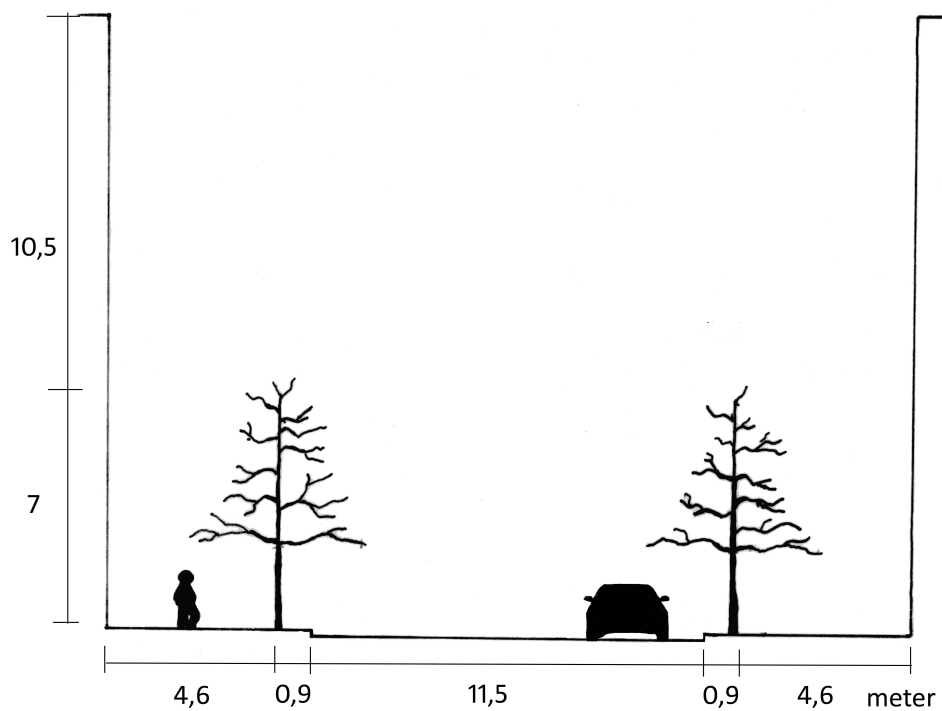

Bild 3. Snitt av gatumiljö med kärke på Sjöviksvägen. Skala 1:200.

Bild 4. Kärrens årsskott i toppen av trädkronan visar på god tillväxt.

Träden står i en växtbädd försedd med markgaller. Området var tidigare industrimark, så markstrukturen byggdes därför upp inför projekteringen.³ Eftersom projekteringen av området startade för åtta år sedan har inte

³ Jonas Berglund, Nivå Landskapsarkitekter, telefonsamtal den 21 maj 2010.

typritningen för skelettjordar använts. Man har istället använt en tidigare men liknande ritning, som var aktuell vid tillfället. Skillnaden ligger i att den här uppbyggnaden inte har den ytterligare luftning, med hjälp av luftbrunnar, som den nyare typritningen för skelettjordar har.

Bild 5. Luftning för trädens rötter sker enbart genom markgaller.

Analys av Sjöviksvägen

Träden har god tillväxt och upplevs som en viktig del av gatumiljön. Vid inventering i dagsläget ser de ut att må bra, men då man inte använt den nyare metoden för skelettjordar kan rötternas syretillgång bli ett problem i framtiden. Den typritning som används av Stockholms stad idag har funnits i tio år. Innan dess använde man sig av liknande ritningar men denna metod fungerade inte tillfredsställande.⁴ Informationen från Nivå Landskapsarkitekter anger att den enda luftning som sker ner i profilen kommer från de markgaller som omger träden.⁵ Det saknas extra luftningskanaler, vilket de nya typritningarna rekommenderar.

Omkretsen på de uppmätta trädstammarna visar att träden idag växer med liknande hastighet och att markförhållandena förefaller vara likartade för träden i raden. För nyplantering kan man inköpa träd som ligger i det intervallet träden på Sjöviksvägen uppvisar, så det är möjligt att träden inte har vuxit nämnvärt i stamomfång. Men om man ser till den goda skottutvecklingen vid inventeringen kan snarare en långsam etablering vara fallet. Bengtsson (1998 s. 126) skriver att kärreken (*Quercus palustris*) kan vara svåretablerad, men att det finns fina exempel i Stockholm. Kärreken är en art som systematiskt står nära rödek (*Quercus rubra*) och som gynnas av högre marktemperaturer. Ur den aspekten bör kärreken därför vara ett träd som lämpar sig väl i stadsmiljö.

Kärreken blir 10-15 meter hög och kronbredden kan bli upp till 15 meter (Elg & Lagerström 2009 s. 22). Om man ser detta i förhållande till gaturummet innebär det att även om träden når sin optimala höjd kommer de inte att sträcka sig över husen, som har en takhöjd på cirka 17 meter. Med tanke på den områdeskaraktär som Stockholms stad (Signal et al.

4 Björn Embrén, Trafikkontoret, Stockholms stad, telefonsamtal den 18 maj 2010.

5 Jonas Berglund, Nivå Landskapsarkitekter, e-post den 19 maj.

2004 s. 19) eftersträvar i området bör det leda till att man får en skala som passar för gatumiljön. Måttet mellan fasaderna är 23,5 meter. Hos friväxande kärrekar kan alltså kronbredden bli 15 meter, vilket i stadsrummets dubbla trädrader kan ge ett sammanhängande krontak på 30 meter i bredd över gatan. Om träden utvecklas väl kan de fylla utrymmet mellan husen och skapa rumslighet.

Möjligheten finns att träden inte når sin fulla kronbredd då luftning ner till rötterna saknas. Beskrining på fasadsidan av träden kan komma att behövas, men över bilvägen finns däremot möjlighet att träden med tiden skapar en karaktärsgivande rumslighet.

Inventering av John Ericssonsgatan

Husen vid det avsnittet som studerades ingår i kvarteren Pärönträdet och Körbärsträdet som uppfördes mellan 1931 och 1938 (Stockholms stadsmuseum 1990a, s. 13, 1990b, s. 16). Husen är byggda under en tid när man ville komma bort från stenstadens mörka kvarter och få in sol och luft i husen. Under 1930-talet blev Sverige internationellt känt för den så kallade Stockholmsstilen. Enligt denna skulle parkerna gestaltas med det lokala landskapet som förebild. I Stockholm innebar detta till stor del att man började bygga utåt, vilket resulterade i att många av Stockholms förorter växte fram. (Andersson 2000, s. 24).

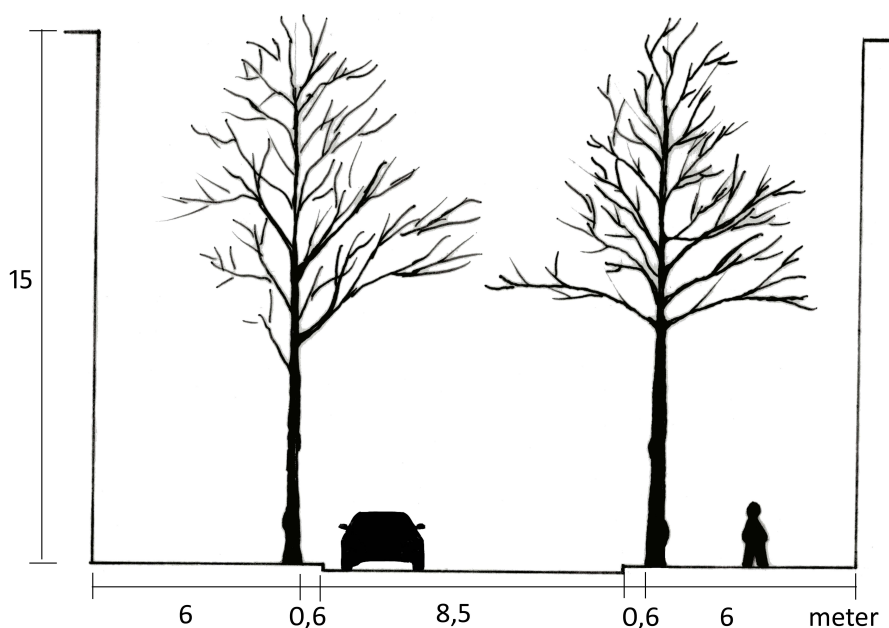

Bild 6. Snitt av gatumiljön med parklind på John Ericssonsgatan. Skala 1:200.

Gatan kantas av en sort av parklind (*Tilia x europaea* 'Zwarte Linde') som planterades 1950.⁶ Avståndet mellan träden är 13,5-14 meter, och omkretsen på träden mäter 111-130 centimeter. Då 'Zwarte linde' är en

⁶ Björn Embrén, Trafikkontoret, Stockholms stad, telefonsamtal den 18 maj 2010.

klon och träden uppvisar liten variation, kan markförhållandena antas vara likartade för samtliga träd. Den visuella bedömningen av trädens vitalitet visar på svag skottutveckling. Träden står i öppen jord som förefaller hårt packad och torr. Jordytan är ca 1,4 meter på vardera sidan om trädstammens mittpunkt. Denna yta gränsar direkt mot trottoarens asfalt, med undantag av den sida som vetter ut mot körvägen, där jorden övergår i trottoarens gatukantsten. Vissa av träden växer snett och lutar sig ut över gatan, och stammarna ger ett gängligt intryck.

Bild 7. Träden står i trottoaren i öppen jord, utan tydlig avgränsning till omgivande asfalt.

Analys av John Ericssonsgatan

Lindarna har med tiden vuxit sig höga och har nått en anseelig höjd. Med tanke på att de är sextio år gamla har de troligtvis nått sin fulla höjd. Omkretsen på stammarna på sex uppmätta träd skiljde som mest 20 centimeter, vilket tyder på att växtbetingelserna är liknande i miljön. De träd som mättes stod tre på vardera sida, mitt emot varandra. Träden har haft en jämn tillväxt längs gatan.

Anledningen till att några av träden vuxit snett och att de fått ett gängligt utseende är att de har sträckt på sig för att nå till ljuset, då husen är höga och solen inte når träden så många timmar per dag. Detta gör att träden ger gatan ett lite skevt intryck. När lindarna längs John Ericssonsgatan planterades, 1950, var jordstrukturen inte så störd som den är idag eftersom det inte krävdes lika mycket ledningar och kablar, och det hårda ytskiktet på gatan var tunnare än idag. När träden väl har etablerat sig har de utvecklat en god rotstruktur vilket gör dem mer tåliga.

Björn Embrén har noterat flera platser i Stockholm där träd vuxit bättre än förväntat. Det gäller äldre såväl som nyare planteringar. Som ett exempel anger han träd som planterats i centrala Stockholm på 1980-talet och som vuxit ovanligt bra för att vara i den täta innerstaden. Orsaken till detta anser han är att de ligger i anslutning till Brunkebergsåsen. Han tror även att så är fallet på John Ericssonsgatan. En rullstensås har en god struktur som ger utrymme för rötterna, och har karaktären av en naturlig

skelettjord.⁷ Här finns ingen risk för markpackning.

Bild 8. Flera av träden på John Ericssonsgatan växer snett ut från husfasaden.

På John Ericssonsgatan har man inte gjort några extra skötselinsatser utöver grundskötseln, träden har fått klara sig själva. Trädens kronor når en liten bit över mitten på gatan och ger ett högt tak som drar blicken uppåt och ger en känsla av rymd. Den sida av kronan som vetter mot fasaden har på vissa ställen beskurets för att grenarna inte ska ligga mot fasaden.

Diskussion

Nedan förs en diskussion kring de resultat som framkommit och de iakttagelser som gjorts under inventeringsarbetet. Avsnittet avslutas med egna reflektioner.

Resultatdiskussion

De båda gatumiljöerna både skiljer sig åt och liknar varandra. Måtten på gatorna skiljer sig inte åt nämnvärt, även om Sjöviksvägen är en något bredare gata. Sjöviksvägen har en uppbyggd markprofil för träden att växa och leva i medan träden på John Ericssonsgatan lever i de mer naturliga markförhållanden som finns på flera platser i anslutning till Brunkebergsåsen i Stockholm, där växtbetingelserna påverkats på ett positivt sätt. Vid tidpunkten då husen på John Ericssonsgatan byggdes var idealet att komma bort från innerstadens sätt att bygga, medan det är just

⁷ Björn Embrén, Trafikkontoret, Stockholms stad, telefonsamtal den 18 maj 2010.

vad man har haft som inspiration vid byggandet av Liljeholmskajen. Vad gäller träden, så är linden ett traditionellt stadsträd medan kärreken är ett modernare växtmaterial. Valet av kärreken baserades på att det inte är ett vanligt förekommande träd i stadsmiljö. En dominerande del av Stockholms träd utgörs av lindar, och om dessa råkar ut för en sjukdom så kommer stadsmiljön att förändras drastiskt. Därför är det viktigt att öka artrikedomen och sprida riskerna. Att då välja ett ovanligt träd är positivt.

Trädbeståndet på John Ericssonsgatan har utvecklats bra under de sextio år träden stått där. Måttet på gatan i kombination med kronbredden på träden har lett till att träden bildat en karaktärsskapande rumslighet i gatumiljön. Det som stör intrycket i gatumiljön är att de, som tidigare nämnts, växt lutande bort från fasaden, vilket gör att gatan upplevs som något skev.

Hur kommer då Sjöviksvägen att utvecklas? Man har inte använt sig av den typritning som Björn Embrén anser fungerar så bra, vilket beror på att området projekterades innan den typritningen var etablerad. Uppgifterna i litteraturen pekar tydligt på att rötternas möjlighet att andas är en av de viktigaste faktorerna för trädets fortlevnad, oavsett om det växer i staden eller på landsbygden. Eftersom luftningskanaler saknas här är risken stor att rotandningen försvåras, vilket påverkar trädens utbredning ovan mark på ett negativt sätt. Då även kärreken har utpekats som svåretablerad, leder det till misstanken om att träden inte kommer att växa så bra som de borde. Kärrekarna på Sjöviksvägen har inte de bästa villkoren för att utvecklas. Det ska bli intressant att besöka Sjöviksvägen i framtiden och se hur träden utvecklas.

Om man ger träd goda förutsättningar, och uppfyller de fysiska krav som beskrivits så ökar man chanserna betydligt för att få friska träd med god tillväxt. Vidare har arbetet visat att trädets fysiska form ovan jord påtagligt förändras när det måste anpassa sig till gaturummets speciella ljusförhållanden. Detta kan vara värt att tänka på när man planterar träd i stadsmiljöer eftersom utseendet blir annorlunda än om trädet planterats i solbelyst parkmark.

Reflektioner

Jag tycker att det var intressant att bygga uppsatsen kring en fallstudie. Att verkligen gå ut och titta på egen hand var lärorikt. Något jag kommer ta med mig från det här arbetet är att tidigt i skrivprocessen hitta en struktur att jobba efter och att börja med ett vidare grepp om ämnet. Under arbetets gång fick jag även en bättre uppfattning om hur lång tid olika moment kan tänkas ta. Skrivarbetet har varit både en krävande och lärorik process. Jag har fått mycket övning i att skriva, och själva skrivprocessen har gått upp och ner. Här har jag haft stor hjälp av min studiegrupp, Märta Alsén, Hanna Hulth och Emma Nordstrand. Vi har träffats kontinuerligt under arbetets gång och korrekturläst och gett varandra feedback. Mot slutet av kursen hade jag kommit in i ämnet och arbetet flöt på bättre.

Ytterligare en viktig sak jag lärt mig av arbetet är att det är bra att kontakta de man vill prata med i ett tidigt skede. Jag har haft stora problem med att lyckas få möjlighet att samtala med personer som kunde ge information om ämnet. För fallstudien hade det varit bra att hitta

ytterligare ett exempel där man använt sig av Stockholms stads typritning för skelettjordar. Vad gäller ämnet har jag lärt mig att det finns mycket kunskap om hur man planterar träd i stadsmiljöer och får ett bra resultat. Problematiken ligger snarare i att sprida den kunskap som finns och få den tillämpad på rätt sätt. Jag hade väntat mig att man skulle lägga mer vikt vid de tillförlitliga metoder som finns, men har insett att detta inte alltid sker i praktiken.

Referenser

- Andersson, Torbjörn (2000). *Utanför staden – parker i Stockholms förorter*. Stockholm: Stockholmia.
- Bengtsson, Rune (1998). *Stadsträd från A-Z*. Stockholm: AB Svensk byggtjänst.
- Elg, Roger & Lagerström, Tomas (2009). *Växtlista. Påbyggnads- och fördjupningskurser*. Opublicerat material. Institutionen för stad och land, SLU Ultuna.
- Embrén, Björn, Alvem, Brittmarie, Stål, Örjan & Orvesten, Alf (2009). *Växtbäddar i Stockholm Stad – en handbok 2009.02.23*. (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.stockholm.se/Global/F%C3%B6retagare/Foretagare/Byggbranchen/Handbocker/T_K_Vaxtbaddar_StockholmsStad.pdf> (2010-04-12)
- Eniros karttjänst (u.å) (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://kartor.eniro.se>> (2010-04-12)
- Ericsson, Tom (2009). *Växtbiologi*, särtryck ur Hemträdgården 2007-2008. Riksförbundet svensk trädgård.
- Signal, Ulrika, Schröder, Martin & Wickström Ulla-Britt. *Liljeholmen. Årstadal, Liljeholmskajen, Årstaberg. Stadsutveckling – från industri till innerstad* (2004). Stadsbyggnadskontoret Stockholms stad. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.stockholm.se/TrafikStadsplanering/Stadsplanering/Storre-projekt/Liljeholmen/>> (2010-04-21)
- Sjöman, Henrik & Lagerström, Tomas (2007). Stadens hårdgjorda miljöer som växtplats. *Gröna Fakta*, 2007:5. Alnarp: Movium, SLU.
- Stockholms stadsmuseum. *Kungsholmen Östra. Byggnadsinventering av Stockholms stadsmuseum 1990*. (1990). (Elektronisk) Tillgänglig:
a: <http://www.stockholmskallan.se/php/fupload/KUL/SSM_Kungsholmen_ostra_byggnadsinventering_1990_04.pdf> (2010-04-23)
b: <http://www.stockholmskallan.se/php/fupload/KUL/SSM_Kungsholmen_ostra_byggnadsinventering_1990_06.pdf> (2010-04-23)
- Trowbridge, Peter J. & Bassuk, Nina L. (2004). *Trees in the Urban Landscape. Site Assessment, Design and Installation*. Hoboken: John Wiley & sons, Inc.
- Samtliga bilder och fotografier är ritade och tagna av författaren.